

BÁRKA LEVENTE ANDRÁS

A növekedés kérdései

Szakmailag ellenőrizte: Kerekes Sándor

Korunk egyik legnagyobb kihívása, hogy a jelenlegi nyugati jóléti szint biztosítása mellett, egy fenntartható alternatívát tudjunk nyújtani a jelen és a jövő generációinak. A továbbiakban a gazdasági növekedés pro és kontra oldalának vizsgálatát követően, bizonyos mutatószámok és modellek feltérképezése után az adózási, K+F és egyéb növekedés-biztosítási javaslatomat mutatom be. A dolgozat célja, hogy bebizonyítsuk: igenis lehet fenntarthatóan növekedni, ehhez nincs szükség BPR (business process reengineering) szemléletre, helyette paradigmaváltás és optimalizálás szükséges.

Alapfogalmak

A fenntartható fejlődés olyan fejlődés, amely biztosítja a jelen szükségleteit anélkül, hogy lehetetlenné tenné a jövő generációk szükségleteinek a kielégítését. (Kerekes, 2007). Gyenge fenntarthatóságról beszélünk, ha a természeti tőke helyettesíthetőségét feltételezzük, viszont erős/szigorú fenntarthatóság esetén a naturáltőke állandóságát kívánjuk biztosítani. Egy terület eltartó képessége az a populáció (növények, állatok, emberek), amit egy terület képes eltartani anélkül, hogy károsodna (Kerekes, 2007).

A Föld eltartóképessége véges, ezt bizonyítják a termodinamika törvényei is. Az I. törvény értelmében minden termelésnövekedésnek kettős hatása van: egyrészt energiát és anyagot igényelnek a környezettől, másrészt egyre fokozottabban terhelik a környezet hulladékasszimiláló kapacitását. A II. törvény már az entrópiára (hasznosság fordítottja) vonatkozik: az anyag alacsony entrópiájú állapotban kerül be a gazdasági folyamatokba, majd magas entrópiájúként hagyja el azt. Tehát kijelenthetjük, hogy az a fajta növekedés, ahol a GDP-szemlélet uralkodik – azaz az egyes termelési fázisok hozzáadott értékeinek összege alkotja a végső mutatószám értékét –, nem bizonyul környezettudatos megközelítésnek, hiszen figyelmen kívül hagy

rengeteg más faktort (humán erőforrások, levegőminőség, vagyoni egyenlőtlenségek etc.). Nem marginális szempont a stabilitás, növekedés, hatékonyság kérdése, vagy éppen a biodiverzitás és szennyezés összeegyeztetése. Ha ez említett tényezőket figyelmen kívül is hagyjuk, akkor is a kimerülő energiaforrások mutatják meg a növekedés felső korlátját. Ezt jól mutatja, az úgynevezett Plimsoll-vonal ökológiai megfelelője is, amely a Föld természeti tőkéjének az a maximális része, amit az emberek a bolygó létfenntartó rendszerének összeomlása nélkül kisajátíthatnak.

Piaci mechanizmusok

Sokak számára elfogadott elmélet, hogy a hatékony szabad piacgazdaság képes minden, a növekedésre káros tényező kiszűrésére. Ezekben az esetekben főként a tökéletes piac koncepciójára hagyatkoznak, ahol az információáramlás tökéletes, és nincsenek költségei; a piaci szereplők homo oeconomicusok, racionális fogyasztók; és nem léteznek adók stb. Látható, hogy a tökéletes piac koncepciója eléggé távol áll a valóságtól, és ez a teória sem számol az alapvető problémával: hogyan biztosítható a prosperitás a természet kizsákmányolása mellett. A piac önmagában kérdéses, hogy miképpen tudná a társadalom, a gazdaság és a környezet érdekeit összeegyeztetni. A tiszta növekedéshez tehát apró motivátorok, közös megegyezés és úgynevezett „nudge”-ok (Thaler-Sunstein, 2011) szükségesek.

Mi kell a jóléthez?

A növekedés fő célja többek között az emberek anyagi jólétének a biztosítása, de több hivatalosan is elfogadott elmélet és megközelítés létezik a jólét definiálása kapcsán. A köztudatban a teljes élet koncepciója az alábbi tényezőkre bontja le a boldogság összetevőit: egészség (kielégítő társadalombiztosítási rendszerek, szociális, pszichikai és fizikai jólét, stresszmentes életmód); élelem (jó minőségű, változatos étrend, lehetőség más kultúrák ízvilágának kipróbálására); kultúra (lehetőség kulturális művelődésre, kikapcsolódásra); nevelés (jó minőségű alap-, közép- és felsőfokú oktatás); szabadidő; biztonság; demokrácia (egyéni meglátások, érdekek képviselésének lehetősége); társadalmi infrastruktúra; gazdaság és vállalkozások. (Kerekes, 2007). Széles körben elfogadott, de egyben sokak által vitatott Abraham

Maslow motivációs piramisa is, melynek értelmében az alábbi sorrend szerint találhatóak az átlagember motivátorai: fizikai, biztonsági, szociális, kognitív és önmegvalósítási szükségletek. Ezeknél a szükségleteknél is tisztán kirajzolódik, hogy az egyéni megfelelésnek nem része a határtalan növekedés iránti igény.

Növekedési modellek

A mai globális trendeket vizsgálva egyértelmű, hogy óriási az igény a további növekedésre, és ennek a megvalósítása még mindig nem tűnik kétségesnek a világpolitikai szemléletben sem. Viszont érdemes figyelembe venni, hogy mégis milyen növekedési alternatívák állhatnak rendelkezésünkre. Ehhez 4 növekedési modellt ecsetelnék. Az egyik az optimista modell, mely szerint az eltartóképesség a világ GDP- és népességnövekedésével paralel módon növekszik, a második a szigmoid modell, ahol már kissé realistább a szemlélet, és az eltartóképességet egy fix limithez kötik, míg a harmadik, oszcilláló modell egy ciklikus, eltartóképességet átlépő, majd alulmúló gazdasági trend-sorozatot tételez fel. A legpesszimistább modell, a katasztrófa-modell, melynek értelmében – az eltartóképességet átlépve – jóval később indul lejtmenetbe a korábbi konstans gazdasági növekedés, és ez egészen a szignifikánsan lecsökkent eltartóképességig fog csökkenni.

Van élet a GDP-n túl

Rengeteg makrogazdasági mutatószám létezik, mégis a köztudatban legelterjedtebbek továbbra is a GDP (Gross Domestic Product), a GNI (Gross National Income) mutatószámok. Viszont rengeteg, a fenntarthatóságot is szem előtt tartó mutatószám létezik. Ezekre példa az alábbi pár gazdasági index (tudomanyon.hu, 2016).

NEW (Net Economic Welfare) index, azaz a Nettó Gazdasági Jóléti Mutató: Ez az index a GNP-t (Gross National Product), azaz a bruttó nemzeti termék számát korrigálva keletkezik. Bekalkulálja többek között a szabadidőt, a házimunkával töltött időt, a feketegazdaságot, vagy éppen az urbanizációs hátrányokat. A fenntarthatóság mérése tekintetében kiemelten fontos ennél a mutatószámnál, hogy a környezetszennyezés externális költségei is a változói között vannak.

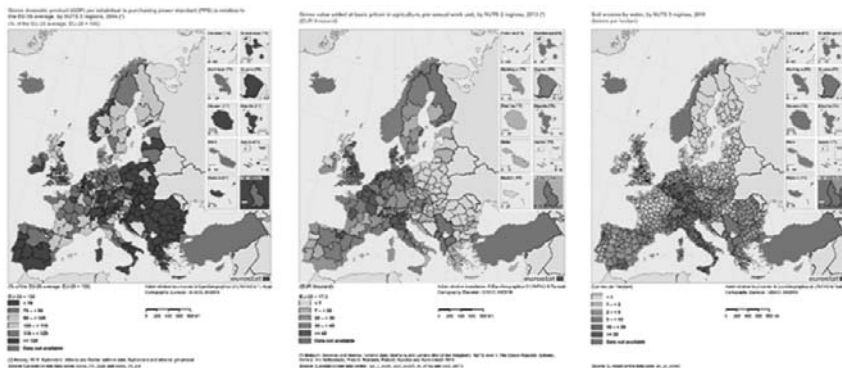
HDI (Human Development Index), Emberi fejlődési Mutató: Értékei a 0,1 zárt intervallumba esnek. A kalkulálása során egyenlő arányban

(1:1:1) veszi figyelembe a születéskor várható élettartamot, az iskolázottság szintjét (ezen belül 2:1 arányban az írástudók arányát, és az iskolában eltöltött évek számát), és a GNI/főt. A HDI-mutatót az ENSZ hozta létre 1990-ben, azóta stabil alapként szolgál az OECD-n kívüli országok összehasonlításában.

ISEW (Index of Sustainable Growth), Fenntartható Növekedési Index: Az ISEW szintén a GNP-t korrigálja olyan faktorok bevonásával, mint például az elosztási egyenlőtlenségek, természeti károk hosszú távú költségei, ingázási közvetlen költségek etc. Az egyik ilyen korrekciós tényező az egészségügyi és oktatási szolgáltatások minőségét jelzi vissza.

GPI (Genuine Progress Indicators), Valódi Fejlődési Mutató: Ez az index a természeté, és társadalmi tőke kimerülésével számol, továbbá a jövedelemelosztás tényezőjével is korrigál. Hasonló index az ISEW-hez, a GPI is megjeleníti a különböző társadalmi költségeket, viszont domináns faktorai a kárenyhítést szolgáló kiadások összegei.

A GDP-n túli látásmód szükségességét mutatja az alábbi 3 ábra is: teljesen más fejlettségi térkép rajzolódik ki az európai kontinensen a hozzáadott értékösszegek (GDP) kartájával szemben, ha a mezőgazdaság hozzáadott értékeit, vagy éppen a talajszennyeződés mértékét figyeljük meg.

1. ábra – Forrás: ec.europa.eu, 2016

Növekedés pro és kontra

Az emberi természeténél fogva a fejlődés, a gyarapodás, és növekedés képét tartotta sok évezredekén át, és sok esetben manapság is az alapvető önmegvalósítást értékének. A mai világban alapvetően a

nyugati jóléti társadalmak már egy bizonyos szint felett nem a növekedést, hanem a már meglévő vagyoni javak minőségbeli javításán és fejlesztésében válnak érdekeltté. Ez figyelhető meg például a világ IT-iparág szoftver- és hardverpiacán is. Míg egyértelműen növekedett a kereslet a hatékonyabb, nagyobb felhasználási élményt nyújtó szoftverek iránt, addig a materiális IT-javak, azaz a hardverek piaca fokozatosan csökkent, és csakis kapacitás- és vizuális élménynyújtási (monitor, Apple Imac stb.) igények terén sikerült piacképes termékeket a piacra dobn, és profitábilisan ott hagyni.

Pro

Ha a növekedés prooldalát nézzük, rengeteg érvet sorolhatunk fel. Elég kiindulni a klasszikus közgazdaságtan alapjaiból, mely szerint a piaci szereplők úgynevezett homo oeconomicusok, akiket csakis az egyéni haszonmaximalizálási optimalizálás vágya hajt. Ha ezt a tételt vesszük alapul, akkor máris verifikálható az a tétel, mely szerint az emberiségnek igenis szüksége van a permanens növekedésre. A Kuznets-görbék tökéletesen bebizonyították, hogy a GDP-növekedéssel paralel módon csökkent számos – főként európai – országban a károsanyag-kibocsátás és a bruttó hazai termék növekedésének pozitív hozadéka volt a K+F, a környezettudatos oktatás és a példamutató zöldenergiát megcélzó innováció. Az újítások és a tudomány tárháza végtelen, csak idő kérdése, hogy a mostani fosszilis tüzelőanyagokon alapuló gazdaság mikor fog (kb. 40 év múlva) átállni 100%-ban a tisztán zöldenergiára és ezeken kiterjedt egyéb szolgáltatásaira. A dízelmotorok ideje is meg van számlálva, Párizsban többször is szeretnék volna őket betiltani, a Renault pedig teljesen kezd kihátrálni a gázolaj mögül. Ezek a trendek mind azt mutatják, hogy a növekedés igenis fenntartható alternatíva képes lenni, és a növekedés nem feltétlenül jár a szennyezés növekedésével.

Kontra

Ha a kontraoldalt vizsgáljuk, szintúgy található sok precedens, melyek mind azt bizonyítják, hogy semmi szükség nem lenne az anyagi javak állandó hajkurászására. Például a konzervatív keresztény amerikai közösség tagja, az amishok a 18. századi technológiai fejlettségi szinten is képesek tekintélyre méltó termékenységgel felmu-

tatására, mégsem az anyagi növekedés áll a társadalmi struktúrájuk középpontjában. A növekedés ellen szól az is, hogy az ember gyakran taszítja el magától a jólét elemeit. Gyakran tapasztalható, hogy minél inkább gazdagabb egy társadalom gyermeke, annál inkább kevésbé lesz képes a felelős gondolkodásra, és a realitásoktól elszakadva, egyfajta kellően elrugaszkodott életstílusban fogja véghez vinni saját céljait. A vágyakozás hiánya olykor megmérgezi az emberek közötti kapcsolatokat, és elveszi az alapvető emberi értékünket: azaz nem egymás segítői, hanem farkasai leszünk. Több történelmi paradigmaváltást is láthattunk már az emberiség történelme folyamán (például kereszténység, muszlim hit, hinduizmus, román kor, szocializmus, mai fundamentalizmus etc.), amelyek gyökerestül ítelték el az anyagiasság elemeit (Sedláček, 2016). Ezek a jelentős paradigmaváltások óriási tömegeket mozgattak meg, és lettek hatással számos individuum világnézetére.

Látható tehát, hogy kifejezetten komplikált választani a növekedés és a legalább stagnálás alternatívája között. Az alábbiakban a fenntartható növekedés kialakítására tett javaslataimat fogom bővebben kifejteni.

Módszerek a fenntartható növekedés biztosítása céljából

Közös célkitűzések

A gazdasági szervezetek, szabadkereskedelmi megállapodás partnerei között lenne célszerű kialakítani egy nagyobb mértékű kooperációt, és körülbelül 6 éves viszonylatban környezetvédelmi, innovációs célkitűzéseket kiírni, végrehajtani, ha szükséges: végrehajtatni. Az ilyen célkitűzésre példa az EU 2020, mely szerint: a 20–64 évesek körében a foglalkoztatásnak el kell érnie a 75%-ot; a K+F terén az Európai Unió GDP-jének 3%-át kell a kutatásba és fejlesztésbe fektetni. Környezetvédelmi szempontjai: az üvegházhatást okozó gázok kibocsátását 20%-kal kell csökkenteni az 1990-es szinthez képest; a megújuló energiaforrások arányát 20%-ra kell növelni; az energiahatékonyságot 20%-kal kell javítani (ec.europa.eu, 2016). Ezekeken felül az oktatásra és a szegénység elleni küzdelemre is fektet hangsúlyt: 20 millióval kell csökkennie az Európai Unióban a tartósan nélkülözők számának.

Adózási trendek

A közös kötelező célkitűzések mellett az adózás lehetne egy kulcs a fenntartható növekedés elősegítéséhez. A progresszív adózást (Karl Marx ötlete nyomán) a társadalmi felelősségvállalás jegyében minden ország személyi jövedelemadó-rendszerében kötelezővé kellene tenni, így a gazdagok nagyobb mértékben tudnának hozzájárulni a társadalombiztosítási rendszerek, közszolgáltatások fenntartásához. Érdeemes lenne kíméletlenül fellépni az Offshore területekkel szemben. Az adóparadicsomok és adóelkerülések, -csalások ellen már manapság is sok erőfeszítést tesz az OECD vagy a BEPS (Base Erosion and Profit Shifting), illetve a CCCTB (Common Consolidated Corporate Tax Base). Az Interpol-t pedig meg kellene erősíteni ilyen téren, hogy globálisan tudjunk cselekedni az adócsalások ellen, és világszinten tudjuk a gazdagabbakat rávenni az arányos hozzájárulásra. Így csökkenthetőek lennének az anyagi különbségek és egyben a társadalmi feszültségek.

A vagyoadók rendszerét át kellene alakítani: a robbanómotoros, fosszilis anyagot égető motoros gépjárművekre; a nem energia-korszerűsített ingatlanokra sokkal magasabb adókulcsokat kellene kiróni, viszont ezzel egyidőben a zöldberuházások, technológiai parkok stb. adóterheit gyakorlatilag nullára kellene csökkenteni. A pazarló és a környezetet kismizmizó luxuscikkekre pedig sokkal magasabb luxusadót kellene rakni.

A forgalmi adók által a lakossági, vállalati fogyasztást kellő mértékben lehetne alakítani: a zöldség-, gabonafélékre a lehető legalacsonyabb, míg a hús- és energiaigényes élelmiszerekre sokkal magasabb áfakulcs lenne kivetve. Ezáltal egyéni fogyasztói szinten is jobban megérné a vegetáriánus életmód, és nem kellene a megtermelt javak jó részét állattartásra fordítani. Továbbá érdemes lenne még, hogy a megmaradt, nem eladható komposztálható élelmiszereket tilos legyen a kis- és nagykereskedőknek kidobni, helyette kötelező lenne a szelektív gyűjtésük, és ez kiváló trágyaforrás lehetne a mezőgazdaság számára.

A jövedéki adók ABC (alkohol, benzin, cigaretta) további magasabb mértéke, hogy az egészséges életmód iránti elköteleződés az adózásban is tükröződjön.

A pénzügyi szektornál zöldberuházónak, vagy zöldtársaságnak adott tanácsadás (adó, könyvvizsgálati, üzleti stb.) esetén pedig adókedvezménynek a tanácsadó cégnek, például kevesebb lenne a fizetendő

áfája, mint amit a zöldcégtől előzetes áfaként felszámolt és kifizetett.

A társasági adónál a korábbi 500 MFt-os adózás utáni eredmény-kategória visszaállítása, valamint módosítása lenne egy mód, továbbá a számviteli beszámolóknak egy külön kategóriát kellene képeznie az energiahatékonyság vizsgálatának (vagy a számviteli kiegészítő mellékletben).

Digitális gazdaság, PR

Szükséges lenne digitális gazdaság támogatása a zöldebb jövő építésében, de gátlása a munkahelyek elvételében. A magasabb jövedelmű tőkések kötelezése, hogy bizonyos saját tőkéhez viszonyítottan, de alkalmazzanak minél több megfelelően képzett munkavállalót.

Az adózási módszerek mellett kellően elő tudná még mozdítani a fenntartható növekedés egyéni szintű megvalósíthatóságát, ha számos hatásosabb marketingkampány, PR-project, és például hallgatói szintű konferencia indulna, és kapna kellő mértékű vissza nem térítendő támogatást. Hasznos lenne, ha a GDP-alapú közgazdasági statisztikai gondolkodást felváltaná a fenntartható növekedési mutatókat tartalmazó indexek csoportja. Ezek akár a nemzetgazdaságok adatbázisát is képezhetnék kötelező érvénnyel.

A fenntartható fejlődés magyarországi helyzete és dilemmái

A magyarországi fenntartható fejlődés konkrét megvalósulási folyamata magas mértékben marad el a skandináv országokban, illetve Németországban tapasztalható trendektől. A hazai fenntartható fejlődésre törekvő projektek, mozgalmak is szignifikáns mértékben külföldi jellegű anyagi forrással, és támogató jellegű finanszírozási formával rendelkeznek. A hazai tekintetben megvalósuló konkrét tevékenységek is projektek, szelektív hulladékgyűjtés, illetve oktatási kezdemények formájában valósulnak meg.

Jó példa többek között a Nemzeti Hulladékgazdálkodási Szolgáltató Kft. Holding, mely magába foglalja a hazai hulladékszállítást, feldolgozást és rendeltetésszerű tárolást országos szinten. A vállalat fő célja, a törvényi szabályozásnak megfelelően elvégezni a nonprofit tevékenységet, ezzel kielégítve a közszolgáltatási terület igényeit, illetve stabil

munkahelyet teremteni a régió belül. További cél a hosszú távú működés fenntartása, lehetőleg hatékony, eredményes gazdálkodással (ami jelen helyzetben kihívást jelent az ágazaton belül is). Az éves tervezési folyamat során gondot jelent számukra a Nemzeti Vagyonkezelő Zrt. folyósítási menete, valamint az erős bürokratikus szabályozáson túl nehéz kigazdálkodni az éves költségvetés által biztosítható személyi és munkaadót terhelő juttatásokat, a dologi vagy éppen a működéshez kapcsolódó kiadásokat. Látható, hogy holding és leányvállalat szinten is számos nehézségbe ütközve oldható csak meg a zöld, fenntarthatóságot célzó környezetkímélő előírások betartása és betartatása.

A hazai műszaki fejlődési ütem sajnos elmarad a globális technológiai piacon tapasztalhatóaktól, valamint a magyarországi energiaszektor sem a megújuló energiaforrások többségén alapul. A hazai adórendszer nem kellő mértékben támogatja és befolyásolja a hazai beruházókat a környezetkímélő eszközök és anyagok beszerzésére, később tárgyi/befektetett eszközként való hasznosításra. A magyar gazdaságpolitika – a versenytárs-országokhoz hasonlóan – szintén nagy hangsúlyt fektet az éves GDP-növekedési ütem maximalizálására, ezáltal gyakran kerülnek háttérbe a fenntarthatóságot ösztönző folyamatok.

A fenntartható növekedéshez elengedhetetlen szempont a szociálisan érzékeny adórendszer kialakítása, valamint ennek korrupciómentes alkalmazása és végrehajtása. A hazai adóreformok kérdésköre megosztó a közgazdasági viták során. Összességében célszerű lenne a jelenlegi egykulcsos személyi jövedelemadó-rendszerről a többkulcsos, arányosabb közteherviselést biztosító szisztémára való visszaállítás. A Magyarországon alkalmazott úgynevezett bankadó, azaz a pénzügyi szervezetek különadójának és a hitelintézetek különadójának felülvizsgálására. A banki mérlegfőösszeg alapú pénzügyi szervezetek különadója nem egy esetben eredményezte Magyarországon működő külföldi tulajdonlású bankok magyarországi fiókteleppé alakulását az adóoptimalizáció miatt. Nem marginális szempont, hogy egy fenntartható gazdasági növekedéshez átlátható, azonos versenyfeltételeket biztosító adópolitikára van szükség, és ennek megvalósulása a bankszektor területén is elengedhetetlen. A pénzügyi és tőkepiacok torzítatlan működése nagymértékben járulhat hozzá nemzetgazdaságok lokális szinten történő fenntartható működéséhez.

Fontos figyelembe venni, hogy a makrogazdasági hatások a mai tőkepiaci működési hálózatok fejlettsége révén már globális szinten

képesek kifejteni hatásaikat. Például a 2016. június 23-i, Egyesült Királyságban végbement, európai uniós tagság kérdését taglaló referendum eredménye az egész európai tőkepiacokra szignifikáns hatással bírt, ami az egyes európai tőzsdék indexeiben (pl. DAX, BUX etc.) jelentős rövid távú volatilitást és elmozdulásokat eredményeztek. A globális hatások lokális szinten való kezelése is jelentős kihívást állít a hazai fenntarthatósági trendek megvalósítása elé.

A magyarországi keresleti oldalon tapasztalható fogyasztói magatartás sem kellő mértékben képes a hosszú távú, fenntartható fogyasztói trendeket követni. A hazai alacsony reálbérek, a magas közterhek (EHO, SZJA, ÁFA, jövedéki adók, vagyonadók, illetékek etc.) túlzott mértékben terhelik le a lakossági szektor fogyasztásra szánt megtakarításait, valamint a túlzott elvonás rövid távon és hosszú távon egyaránt aberuházási kedv csökkenéséhez, korrupcióhoz és gyakori adóelkerüléshez, akár -csaláshoz vezethet.

Konklúzió

A dolgozat során az alapvető fogalmak, meglátások tisztázása után, a pro- és kontraoldal bemutatását követően számos egyéb megközelítést láthattunk, és végül sikerült az adózási és egyéb módszertani felmerült ötleteket is kibontani. Konklúzióként tehát kijelenthető, hogy nem a növekedéssel, hanem irányával és módjával van a gond: a materiális, környezetet kismizmiző növekedésről át kell térni az emberi személyiségi növekedés pályájára, amely a megfelelő felelősségvállalás, képzettség, és mértéktartás értékein kell, hogy alapuljon.

Irodalom

GATES, BILL: *Üzlet @ gondolat sebességével*. Debrecen, 1999., Geopen Könyvkiadó.

KEREKES SÁNDOR: *A környezetgazdaságtan alapjai*. Budapest, 2007., Aula Kiadó.

MÉSZÁROS, S. HAJDU: Fenntarthatósági irányzatok összehasonlítása. *Gazdálkodás*, 2012. 3. sz., 211–216. o.

SEDLÁČEK, TOMÁŠ: *A jó és a rossz közgazdaságtana*. Budapest, 2012, HVG Kiadó Zrt.

TALER, RICHARD H.–SUNSTEIN, CASS R.: *Nudge – a pénzügyi válság után – Jobb döntések egészségről, pénzről és boldogságról*. Budapest, 2011., Manager Könyvkiadó és Könyvkereskedő Kft.

<http://www.vg.hu/vallalatok/infokommunikacio/erosodhet-az-it-szektor-421633>

Letöltve: 2016.11. 07.

<http://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/14812/forgacs-tamas-phd-2009.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Letöltve: 2016.11. 07.

<http://publicatio.bibl.u-szeged.hu/7650/1/Lukovics%20M.-%20%20region%C3%A1lis%20identit%C3%A1s%20szerepe.pdf>

Letöltve: 2016.11. 07.

<http://www.vezess.hu/magazin/2016/10/13/a-dizelmotorok-jovoje-van-nekik-olyan/>

Letöltve: 2016.11. 08.

<http://ec.europa.eu/eurostat/web/national-accounts/overview>

Letöltve: 2016.11. 08.

<http://www.greenpeace.org/hungary/hu/rolunk/Mit-teszunk/?gclid=CL2MifLbg9ACFe8V0wod9RUIsA>

Letöltve: 2016.11. 09.

http://ec.europa.eu/europe2020/index_hu.htm

Letöltve: 2016.11. 09.

<http://tudomanyon.hu/van-elet-gdp-n-tul/>

Letöltve: 2016.11. 09.

